

Napsal Ferdinand Peroutka

(E*forum, 01. 04. 2019)

V předzvěsti zítřejší debaty na téma **Idea „spisů“ Ferdinanda Peroutky jako živý problém** (www.ipsl.cz/spektrum-2019-peroutka) publikujeme stať, jíž se Peroutka počátkem roku 1936 v Přítomnosti (8, č. 5, 5. 2., s. 72–74) opřel do „vydavatelstva“ spisů Masarykových (v první řadě tak nutně do Vasilu Kaprála Škracha). Den nato Peroutka v Lidových novinách (44, 1936, č. 65, 6. 2., s. 9) připojil doušku: „Byl jsem upozorněn některými čtenáři, že v článku T. G. Masaryk představuje plukovníka Cunnighama užití přítomného času vyprávějíciho ve větě, pojednávající o vydání knihy V boji o náboženství mohlo by čtoucího sváděti k omylu, že tato kniha dosud nevyšla. Vyšla. Uvedená věta kárá jen dlouhou lhůtu, ve které se tak stalo.“ Když byl následujícího dne Peroutkův text – nadepsaný tentokrát Proč nevycházejí Masarykovy spisy. Oficiální balast místo vědeckého díla – přetištěn v Lidových novinách (44, 1935, č. 67, 7. 2., s. 2), pasáž o uvedené knize tu rovnou chyběla (ohraničujeme ji hranatými závorkami; v curyšském výboru z roku 1977, jemuž byl coby titul vepsán právě název masarykovské stati /ed. Jaroslav Dresler/, vyšel ve znění otištěném v Přítomnosti, jen tu – snad omylem – stálo: „také to není důvod k pochválení“ místo „tedy také to není důvodem k pochválení“).

V deníku Národní osvobození (13, 1936, č. 34, 9. 2., s. 11, -i-) byla Peroutkova invektiva označena za zahájení „diskuse“; pisatel konstatoval, že „v bojovném elánu, s nímž Peroutka psal svůj útočný článek“, „vklouzlo“ do jeho výkladu „několik omylů“, především jej však iritovalo, jak Peroutkův text v Lidových novinách vypravil Ivan Herben (autor drobného redakčního úvodu), včetně zvoleného podtitulu. „Vydavatelstvo spisů jistě Přítomnosti odpoví a pak se vrátíme k věci, o jejíž důležitosti jsme všichni přesvědčeni; co si však žádá okamžité odpovědi, je lehkomyšlná povrchnost, která zkresluje dva díly velmi důležité publikace na snůšku z poloviny prý nahodilých, vnějšně formálních a bezvýznamných projevů. Když uvážíme, že právě Cesta demokracie vyšla v pravý čas, v roce Hitlerova převratu, když fašismus byl na vrcholu svého vlivu, a že nám připomněla cestu, po které chtěl prezident, aby šla naše demokracie, opravdu nedovedeme pak pochopit vervu, s níž se vrhli oba páni právě na tuto knihu. Příklady, které vybral Peroutka, mohou přesvědčovat jen toho, kdo si nekontroluje jeho vtípná tvrzení na knize samé, která přece také rostla z obecně pocíťované potřeby souborného vydání Masarykových prezidentských projevů. Peroutka i Herben překročili meze, které jsou každému výpadu dány respektem k pravdě. Cesta demokracie má oficiálnosti tak málo, jak jen si možno myslet, jako že se vůbec zakladateli naší prezidentské tradice podařilo tento nutný doprovod vysokého úřadu stlačit na míru snesitelnou. Je tedy, řekněme, přinejmenším podivné, mluví-li se v L. N. v oficiálním balastu, který prý svou nudností disgustuje mladé lidi a odradí je

od čtení Masaryka vůbec. Zároveň se dvěma svazky Cesty demokracie vyšly Čapkovy a Ludwigovy hovory s T. G. Masarykem, čtené mládeží především – obavy Přítomnosti jsou po této stránce liché.“

Místo nepřicházející odpovědi „vydavatelstva“, již autor noticky v Národním osvobození předpokládal, lze zaznamenat Škrachův jubilejní článek Co číst z T. G. Masaryka (původně rozhlasovou přednášku přednesenou 5. března t. r.), otištěný v Právu lidu (45, 1936, č. 58, 8. 3, s. 3–4). Škrach v něm – aniž by nicméně jakkoli zmínil Peroutkovo vystoupení – přehledově podal dějiny vydávání Masarykových textů, naznačil skladbu dalších chystaných svazků „spisů“, o Cestě demokracie pouze konstatoval, že jde o „aktuální soubor projevů Masarykových“, z celku bilance bylo nicméně zřejmé, že daleko větší význam přičítá jiným partiím Masarykova díla. Výklad uzavřel slovy přesvědčení, že „[č]eský čtenář tedy má možnost poznat Masaryka v jeho díle literárním a tím porozumět myšlenkám a zásadám, které ho vedly v jeho životním díle praktickém, v úsilí za nápravu věcí lidských, v službě republice, jejímu lidu a lidstvu.“

Peroutkův text přinášíme ve znění odpovídajícím otisku v Přítomnosti. Směrem k progresivní varietě dnešní pravopisné a tvaroslovné normy upravujeme slova přejatá (devotnost, filosofie, fysicky, pense, president na devótnost, filozofie, fyzicky, penze, prezident), měníme setlely na zetlely, ponecháváme oproti tomu původní řešení kvantity a koncovy u slov přísahat a bojův. Sjednocujeme psaní názvů knih a časopisů, a sice kurzivou (namísto jejich záznamu po způsobu „Cesta demokracie“).

mt, ks

T. G. Masaryk představuje plukovníka Cunninghama Ferdinand Peroutka

T. G. Masaryk vrátil národu plné moci a odešel do soukromí. Sotva už kdy před nás veřejně vystoupí. Fyzicky je soukromníkem. Má také jeho duch státi se soukromníkem? Mají prezident i spisovatel současně odejít do penze? Byl nám více než jedním člověkem. Byl nám celou demokratickou institucí.

Jak bude mezi námi žítí teď, když se vzdal přímého působení? Bude na nás působit už jen prostřednictvím toho, co kdysi napsal. Mladí lidé, na nichž chceme, aby byli demokraty, už ho jinak nepoznají. Velmi záleží na tom, v jaké podobě ho poznají. Rozmysleme si, co jim dáme do ruky: zda nudný oficiální portrét nebo živý obraz živého a zápasícího muže. Vydavatelé Masarykových spisů mají v rukou aspoň kousek osudu naší demokracie. Dovedete si od ní, abychom vzali příklad z minulosti, odmysliti Havlíčkovy spisy? Myslíte, že by naše politika vypadala stejně, kdyby Havlíčkovy články, neznámy generacím budoucím, byly zetlely na stránkách *Národních novin* a *Slovana*? Téměř nahmatati můžete, že by nevypadala zcela stejně.

Prezident Masaryk neměl štěstí se všemi svými spolupracovníky. Někteří kolem něho z devótnosti rozšiřovali tak sladký pach kadidla, až se to mužnějším povahám protivilo. Tu a tam hbitě udeřili kaditelnici do hlavy někoho, kdo nechtěl přísahat na všechna Masarykova slova. Svou přílišnou horlivostí způsobili více škody než prospěchu. Jiní, nikoliv devótní, nýbrž pamětliví sebe, patřili více agrárikům než Masarykovi, poněvadž bedlivým zkoumáním skutečnosti přišli na to, že místa rozdělují spíše oni než on. Ale nejméně štěstí měl Masaryk s vydavateli svých spisů. Toto vydavatelstvo položilo se na jeho osobnost jako mlha, která zahaluje krajinu.

Byli už několikrát zasypani výtkami, na nichž nebylo nic přehnaného. Jestliže se vydává Masarykova *Sociální otázka* v sešitech a jestliže mezi vydáním dvou sešitů této staré knihy, která potřebuje jen přetištění (nejvýš srovnání s německým textem, což je práce pro mladého filozofa na týden), nastane záhadná přestávka nikoliv kratší než půldruhého roku, musí se nad tím mrzet každý, kdo by chtěl, aby Masaryk byl nejen veleben, nýbrž také čten. [Jestliže Masarykův spis *Boj o náboženství* již nějakých pět nebo šest let leží vysázen v tiskárně a stále nevychází, tedy také to není důvodem k pochválení těch, do jejichž liknavých rukou byl svěřen osud dalšího duchovního působení Masarykova. Jaké překážky při tom hrají roli, nemohu nebo spíše nechci posuzovat. Řekněme si, že jsou to překážky tajemné, neboť lidská povaha, přese všechno, co už o ní víme, přece jen zůstává tajemnou. Tedy také povaha vydavatelů knih.]

Budou-li Masarykovy spisy vycházeti dosavadním tempem, které je nejpomalejší známé tempo na knihkupeckém trhu vůbec, máme jakousi naději, že naši pravnucci kolem r. 2000 konečně se dozvědí v plném rozsahu, kdo to Masaryk byl. A jistě budou o něm vědět více než dnešní mladá generace, která by to nejvíce potřebovala, která však spiknutím nějakých příčin je od znalosti Masarykova díla oddalována. Páni vydavatelé sami nechť podají přehled toho, co za sedmáct let vykonali. V podstatě vykonali tolik, že se nám zdá, že Masarykovy spisy byly kdysi dány do stoupy a že je nyní třeba nejnamáhavější rekonstrukce, aby mohly býti obnoveny. Následkem sedmáctiletého působení tajemných příčin Masarykovy knihy se mezi čtenářstvem nevyskytují. Máme plnou demokracii lidí, kteří nedovedou napsat dvě kloudné věty. A mezi tímto spisovatelem a čtenářstvem byla zřízena jakási zeď. Ovšem, vyšla *Světová revoluce*, avšak bylo asi těžko, ba nemožno zadržet před světlem světa knihu, kterou autor sám do posledního puntíku k vydání připravil.

Nevydávání však nebo tak pomalé vydávání, že vystavuje zkoušce i největší trpělivost, je jen část celkového hříchu. Téměř škodlivé také jest to, co se vydává.

Nejreprezentačnějším výkonem pro vydavatelstvo – a nejméně reprezentativním pro Masaryka samého – jest *Cesta demokracie*, sbírka projevů z doby prezidentství. Nikdo nechce pochybovati o tom, že také oficielní projevy Masaryka prezidenta zasluhují býti vydány. Patří do historie. Ale sotva je to způsob, jak získat Masarykovi oddané čtenáře. Je to kniha, která se kupuje spíše z občanské povinnosti. Potřebujeme-li, aby mládež četla Masaryka, musíme si skoro přát, aby zapomněla na tento neobratný výkon

vydavatelstva. Taková studená kniha mohla býti vydána jako doplněk k ostatním Masarykovým spisům, nikoliv však jako úvod.

Jsou zajisté i mezi Masarykovými prezidentskými projevy takové, které zasluhují zapamatování a povědí nám mnoho o jeho osobnosti. Tu však bylo třeba citlivého výběru, jež měl pořídit někdo, čí duch není zcela studený a oficielní. Místo výběru postavilo si vydavatelstvo zásadu: žádný výběr – a zahrnuje zajímavé jádro nejobtížnějším balastem, který zejména mladé lidi je schopen od čtení Masaryka odstrašit a vzbudit v nich dojem, že tento autor patří mezi nudné učebné předměty, ne však mezi ty spisovatele, kteří se mohou číst s vášní. Jaká to křivda na tomto duchu!

Ničím jiným než křivdou není vydávati za projevy Masarykovy také projevy, které ve skutečnosti jsou úředními výrobky některého úředníka z ministerstva zahraničí, z ministerstva spravedlnosti nebo z kabinetní kanceláře a které Masaryk jen podepsal. Samo vydavatelstvo se přiznává v předmluvě:

„Rozumí se, že leckteré tyto projevy, zvláště formální, měly za podklad návrh některého úředníka; byly však vždy přepracovány, propracovány tu více, tu méně, a často jen škrtem, přidaným slovem autorizovány, zosobněny.“

Skálopevná to věru důvěra, myslí-li se, že čtenář na celých dlouhých stránkách bude pátrati, kde snad Masaryk udělal škrtno nebo přidal slovo. Ale jsou tu i celé stránky, kde není ani vlastního škrtnu, ani vlastního slova. Poslechněte tyto zajímavé projevy:

„Pane předsedo vlády, svolávám Národní shromáždění do jeho sídla, Prahy, na den 26. května 1920. *Tusar. T. G. Masaryk.*“

„Pane ministře Franke, zprošťuji Vás s díky ministerského úřadu. *Tusar. T. G. Masaryk.*“

„Pane poslance Meissnere, jmenuji Vás ministrem spravedlnosti. *Tusar. T. G. Masaryk.*“

Poněvadž ministrů je sedmnáct a poněvadž každého je třeba úřadu zprostiti a jiného jmenovati, projevy tyto obnášejí v *Cestě demokracií* [sic] při každé změně vlády šest až osm stránek. Přejeme dobrou zábavu a dobré poučení. Ani v rukou člověka k Masarykovi nejcitlivějšího nemůže to býti více než potišťený papír. Jakousi významnost může míti toto ničení papíru a chuti čtenářů jen pro známou souvislost mezi počtem stránek a velikostí honoráře vydavatelů. Uvedme další ukázky tohoto balastu, jenž je nesnesitelný, je-li navalen na dílo ducha tak živého. 20. prosince 1918 učinil Masaryk tento projev:

„Já nebudu opakovat, co jsem již řekl: chci Vám jen představit pány: pan vyslanec Simon, pan generál Piccione, pan plukovník Cunningham.“

Dost. Nelze popřít, že je to projev Masarykův. Je to projev jeho úst a projev ducha vydavatelstva. Jestliže se nám tiskne toto, proč se nám nevytiskne také, že Masaryk

někdy někomu řekl „dobrý den“ nebo „dnes je hezky“? Nebylo by to o nic méně významné. Z *Cesty demokracie* se dovídáme, že 21. prosince 1918 učinil Masaryk tento projev: „Slibuju“. A dost. 27. května 1920 činí projev téměř totožný: „Slibuji.“ Uvésti to má patrně jediný význam: vynese to čtvrt stránky.

„Pane starosto,

byla mně podána zpráva o manifestaci ve vašem městě; těším se ze svorného rozhodnutí občanstva a dělnictva.“ „Děkuju vám za nezištnou a obětavou činnost a doufám, že budu mít ještě příležitost, abychom si důkladněji pohovořili o další práci.“ „Děkuju za přátelský projev vašeho sjezdu, přeji zdar vašemu osvětovému úsilí a práci v zájmu republiky.“

„Děkuju za projev důvěry, který jste mi poslali ze svého čtvrtého sjezdu, a přeji zdar vašim snahám sociálním a vaší práci pro republiku.“

„Děkuju Vám. Chápu Vaše těžkosti – a slibuju, že pokud je v mé moci, rád pomohu.“

„Dostávám právě docela neočekávanou smutnou zprávu a vyslovuji Vám a vážené rodině svou upřímnou účast.“

„Sire,

děkuju Vám uctivě za Vaše přání; a navzájem, Sire, dovoluji si vyjádřit své nejlepší přání pro Vás osobně a pro Vaši vznešenou zemi. Budte přesvědčen, Sire, o mé nejhlubší sympatii.“

To nejsou úryvky, to jsou celé projevy. Takový balast zasypal celou polovinu obou dosavadních svazků *Cesty demokracie*. Komu to může co dát? To je jako zasypávání studně. To je jako vystavit staženou kůži hrdiny. Jaký to nápad hledati pro Masaryka čtenáře touto sbírkou oficiálních proslovů k vyslancům, v nichž nemohl pronéstí volnější slovo, souborem projevů, které mu redigovala ministerská rada a z nichž pod každým může státi „ministerský předseda v. r.“! Dáti Masarykovi mluvit k národu textem amnestie, který od začátku do konce sepsal nějaký úředník ministerstva spravedlnosti!

Na tomto velkém zjevu usadilo se několik lidí, kteří jsou schopni vyčerpat z něho všechnu sílu a uhasit všechen oheň, jenž v něm plápolal.

*

Máme tedy vydaného již nejoficielnějšího, tj. nezbytně nudného Masaryka. Výroky jako „představuji vám plukovníka Cunninghama“ máme také již vydány. Nezbyvá nic? Nic než právě celý Masaryk.

Již před válkou byl znám v Evropě. Kdybychom se chtěli spolehnout jen na materiál, který nám dodá vydavatelstvo jeho spisů, nikdy bychom nemohli pochopit, proč. Kdyby se někdo chtěl poučit o Friedjungově procesu, který upoutal pozornost světa na Masaryka, nemůže počítat s laskavostí vydavatelstva, nýbrž musí se zahrabat na několik dní do univerzitní knihovny a shánět tam svízelně materiál jako ke kterémukoliv středověkému tématu. Víme z doslechu, že Masaryk prý býval

poslancem říšské rady ve Vídni a že tam říkal všelicos zajímavého. Vydavatelstvo jeho spisů neprojevilo za sedmnáct let tolik energie v provádění svěřeného mu úkolu, aby vydalo jeho řeči, pronesené v této instituci, v nichž sice nepředstavoval ministři nějakého anglického plukovníka, ale v nichž představoval národu celý systém rakouský. Dědové vyprávějí vnukům, že T. G. Masaryk měl jakousi účast na jakýchsi rukopisných bojích - nikomu není dáno si to přečíst, kdo náhodou nemá za známého nějakého učeného starce, jenž si zachoval v knihovně ročníky *Athenaea*. Vskutku se o Masarykově působení v českém národě lépe informujete u sběratelů kuriozit než u vydavatelstva jeho spisů. Byl také jakýsi Hilsnerův proces - účast Masarykova v něm se dnešní generaci ztratila, poněvadž nemá, co by si o tom přečtla. V mlze nečinnosti vydavatelstva zmizel také celý poměr Masarykův k socialistům před válkou. Nepochopíte, proč sociální demokraté dali kdysi povel svým stoupcům, aby volili za poslance Masaryka.

Byl také jakýsi Masaryk literární kritik. Byl, ale už není, poněvadž skoro nikdo se nemůže pochlubit, že o tom něco ví. Nástup celé kritické generace let devadesátých musí připadat nepochopitelný, neznáme-li předběžnou práci, kterou vykonal Masaryk. On to byl, který k nám přinesl nový svět, nové metody. Dvacet, třicet pozdějších let pracovalo na podnětech, které on dal. Vydavatelstvo ani v tom nenašlo popud, aby vydalo jeho literární kritiky. Kdekteří i malý kritik let devadesátých je v tom ohledu šťastnější než tento velký iniciátor a má své práce pěkně srovnány v úhledných svazcích. Masarykovy práce jsou rozházeny v novinách za třicet let. Neznámy jsou už jeho boje proti romantismu, proti eklekticismu, proti Vrchlickému, proti parnasu, který „vypadá spíše jako antologie než jako zápasště bojův a strádání české duše“, zapomenut je zájem, s nímž se skláněl nad moderním českým sociálním románem a s nímž připravoval cesty moderní kritice. Zapadla zcela tato nejohnivější fáze jeho bojů o českou tvářnost, o český charakter, o formování české povahy. Neznámo je i jeho charakterotvorné úsilí v bojích o českou filozofii, kterou vyvlékal z objetí německého, hledaje i tu český typ.

Krátce - je neznámo téměř vše, na čem záleží. Za takového stavu zůstává bohužel Masaryk pro novou generaci pouhým slovem. Snad jsme neměli tak rychle tesat jeho pomníky z kamene. Leckteří se příliš snadno uspokojili touto chladnou počtou. Obávám se, že tyto pomníky budou pro mnohé lidi bez duše, dokud nebudou vydány spisy, v nichž sídlí. Je paradoxní, že v ovzduší obecné úcty k Masarykovi se ještě teď musíme doprošovat: dejte národu jeho spisy! Vydáváme kdejaké české prameny z 15. a 16. století. Vydejme také tyto důležité a povzbudivé prameny století devatenáctého a dvacátého!

Dlouhá, nepochopitelná nečinnost vydavatelstva dává nám právo, abychom z toho učinili otázku veřejnou.